

PASAPORT VE PASAPORT ÇEŞİTLERİ

Yrd. Doç. Dr. Ahmet Cemal RUHİ

I- GENEL OLARAK

Pasaport bir devletin kendi vatandaşlarına yurt dışına seyahat edebilmeleri amacı ile verdiği, içerisinde ilgilinin kimlik bilgilerinin yer aldığı ve vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu devleti ispata yarayan belgedir¹. Diğer bir deyişle pasaport, kişiye bağlı bulunduğu devlet tarafından verilen ve ülkeden çıkmasına veya ülkeye girmesine kanuni bir engelin bulunmadığını gösteren belgedir².

Dolayısıyla pasaport, birinci olarak kişinin yurt dışına çıkış ve ülkesine dönüş yapmasını sağlar, ikinci olarak ilgili kişinin kimliğinin tespit edilmesini sağlar, üçüncü olarak vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu devletin tespit edilmesini sağlar, dördüncü olarak vize uygulamasında vizenin üzerine işlenmesini sağlar, beşinci olarak bir devletin sınırından giriş çıkış yapılması halinde giriş çıkış tarihlerinin tespit edilmesini sağlar, altıncı olarak ilgili kişiye bulunduğu yabancı ülkede pasaportunu taşıdığı ülkenin diplomatik himayesini talep etme hakkı verir³.

15 Temmuz 1950 tarih ve 5682 sayılı Pasaport Kanunu'nun⁴ (Değişik: 3073 – 07.11.1984) 1. maddesinin 1. fıkrasına göre; “Türk vatandaşları ve yabancılar İçişleri Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca tayin olunan yolcu giriş-çıkış kapılarından Türkiye'ye girip çıkabilirler”.

Bu kanun hükmünden açıkça anlaşıldığı üzere, yabancı devlet vatandaşları ve Türk vatandaşları ancak hudut kapılarından giriş çıkış yapabilirler⁵. Aksi takdirde yani hudut kapıları dışındaki yerlerden Türkiye'ye giriş veya

1 ŞAFAK Ali, Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü, İstanbul 1996, s. 463.

2 ÇELİKEL Aysel/ÖZTEKİN GELGEL Günseli, Yabancılar Hukuku, Yenilenmiş 11. Baskı, İstanbul 2004, s. 71.

3 AYBAY Rona, Yabancılar Hukuku, İstanbul 2005, s. 115.

4 Resmî Gazete 24 Temmuz 1950, Sayı 7564.

5 TEKİNALP Gülören, Türk Yabancılar Hukuku, Yenilenmiş 8. Baskı, İstanbul 2003, s. 38.

Türkiye’den çıkış yapan kişiler cezai müeyyidelerle karşılaşılır⁶. Gümrük kapılarından ise; sadece eşya ihraç ve ithali yapılır. Yolcuların giriş ve çıkış yapabileceği Türkiye’de daimi ve geçici olmak üzere birçok hudut kapısı bulunmaktadır⁷.

Pasaport Kanununun (Değişik: 3073 – 07.11.1984) 2. maddesinin 1. fıkrasına göre; “Türk vatandaşları ile yabancılar Türkiye’ye girebilmek ve Türkiye’den çıkabilmek için yolcu giriş-çıkış kapılarındaki polis makamlarına usulüne uygun ve muteber pasaport veya pasaport yerine geçerli bir vesika ibraz etmeye mecburdurlar”⁸.

Türkiye’den yurt dışına çıkmak isteyen kişiler ancak Bakanlar Kurulu tarafından belirlenmiş olan hudut kapılarından, pasaport veya pasaport yerine geçen belge göstererek çıkabilirler⁹. Yurt dışından Türkiye’ye gelen yabancı devlet vatandaşları ile Türk vatandaşları Türkiye’ye giriş yapabilmek için usulüne uygun olarak düzenlenmiş ve geçerli bir pasaport göstermek zorundadırlar. Türkiye’ye pasaportsuz olarak giren yabancı devlet vatandaşları ile Türk vatandaşları arasındaki en önemli fark, Türk vatandaşlarına sadece para ve hapis cezası verilirken yabancı devlet vatandaşlarının para ve hapis cezasından sonra Türkiye’den sınır dışı edilmeleridir¹⁰.

⁶ Pasaport Kanununun 35. maddesine göre; “Bakanlar Kurulunca tayin olunan mahallerden başka yerlerden Türkiye’ye giren veya Türkiye’den çıkanlar usulüne uygun pasaport veya vesika taşısalar bile 125 Liradan 250 Liraya kadar hafif para veya 1 aydan 6 aya kadar hafif hapis cezasıyla veya her ikisiyle cezalandırılırlar”.

⁷ 01 Ekim 2006 tarihi itibarıyla Türkiye’de 24 hava, 17 kara, 37 deniz ve 7 demir yolu olmak üzere toplam 85 adet sınır kapısı bulunmaktadır.

⁸ Pasaport yerine geçer belgeler şunlardır: Pasaport Kanununun 4. maddesine göre verilen göçmen vesikalari bunlardan biridir. Pasaport Kanununun 19. maddesine göre; pasavamlar, idari mektuplar ve hudut geçiş belgeleridir. Ayrıca Pasaport Kanununun 20. maddesine göre; gemi adamı cüzdanı, uçak mürettebatı belgesi, demiryolu personeli kimlik belgesidir. Bu konuda geniş bilgi için bakınız. Ayrıca uluslararası sözleşme hükümleri gereğince belgeler söz konusudur. Örneğin; NATO seyahat emri (NATO Travel Order) bu belgelerdendir. ASAR Aydoğan, Türk Yabancılar Mevzuatında Yabancı ve Hakları, Son Değişikliklere Göre Güncellenmiş ve Genişletilmiş, 2 Baskı, Ankara 2004, s. 37–44.

⁹ Pasaport Kanununun 33. maddesine göre; “Türkiye Cumhuriyeti sınırlarını pasaportsuz veya pasaport yerine kaim olacak bir vesikayı hâmil olmaksızın terk eden veya buna teşebbüs eden kimseler hakkında 500 liraya kadar hafif para veya 3 aya kadar hafif hapis cezası verilir veya her iki ceza birlikte hükmolunur.

Türkiye’de herhangi bir suçtan sanık veya hükümlü olup da kendilerini takibattan veya cezadan kurtarmak, askerlikten kaçmak, vergi borçlarını ödememek gibi hususi maksatlarla bu fiili işleyen kimseler hakkında 250 Liradan 1000 Liraya kadar ağır para veya 1 aydan 6 aya kadar hapis cezası veya her iki ceza birlikte hükmolunur”.

¹⁰ Pasaport Kanununun 34. maddesine göre; “Türkiye Cumhuriyeti sınırlarından her nasılsa pasaportsuz olarak girebilmiş olan vatandaşlar ve yabancılar 250 Liradan 1250 Liraya

Pasaport Kanununun 3. maddesine göre; “Pasaportsuz veya vesikasız, usulüne uygun veya muteber olmayan pasaport veya vesikalarla Türkiye sınırlarına gelerek Türk vatandaşlığını iddia edenler:

A) Türkiye Cumhuriyeti nüfus hüviyet cüzdanlarını veya hüviyet varakalarını ibraz ettikleri ve bunların kendilerine ait bulunduğu tahakkuk eylediği takdirde;

B) Nüfus hüviyet varakasından başka vesika veya delil gösterenler ise, bu vesika veya delillerin kıymeti polisçe takdir edilerek Türk vatandaşı olduklarına kanaat getirilmesi halinde Türkiye'ye kabul olunurlar.

Yukarıdaki (B) fıkrasında bahis mevzuu kimseler vatandaşlıkları en seri vasıta ile usulü veçhile sabit oluncaya kadar icap ederse en yakın idare merkezine gönderilerek mahallî mülkiye âmirinin göstereceği yerde oturtulabilirler.

Türk vatandaşlığı sabit olmayanlar geri çevrilirler”.

Pasaport Kanununun 4. maddesine göre; “Pasaportsuz, vesikasız veya usulüne uygun veya muteber olmayan pasaport veya vesikalarla Türkiye sınırlarına gelen yabancılar geri çevrilirler. Bunlardan, pasaport veya vesikalarını yolda kaybettiklerini iddia edenlerin, İçişleri Bakanlığınca yapılacak soruşturma sonuna kadar, icap ederse, en yakın idare merkezine gönderilerek haklarında verilecek kararlara göre işlem yapılmak üzere mahallî mülkiye âmirinin göstereceği yerde oturtulabilmek kaydıyla kabulleri caizdir.

Hükümetin müsaadesiyle gelen göçmenler ellerinde Türk konsolosluklarının veya göçmen sevki için yabancı memleketlere Hükümetçe gönderilen memur veya heyetler tarafından verilmiş bir vesika bulunmak şartıyla pasaportsuz da olsalar Türkiye'ye kabul olunurlar.

Umumiyetle mültecilerin ve iskân hakkındaki mevzuat dışında olarak yurt tutmak maksadıyla gelen yabancıların, pasaportları olsun olmasın Türkiye'ye kabulleri İçişleri Bakanlığının kararına bağlıdır”.

II- PASAPORT ÇEŞİTLERİ

Pasaport Kanununun 12. maddesine göre Türkiye Cumhuriyeti namına verilecek olan pasaportlar şunlardır: 1- Diplomatik Pasaportlar, 2- Hususi Damgalı Pasaportlar, 3- Hizmet Damgalı Pasaportlar, 4- Umuma Mahsus Pasaportlar, 5- Yabancılar Mahsus Pasaportlardır.

kadar ağır para veya 1 aydan 6 aya kadar hapis cezasıyla veya her ikisiyle cezalandırılır. Bu gibilerden yabancı olanlar cezalarını çektikten sonra sınır dışı edilirler”.

1-Diplomatik Pasaportlar (Kırmızı Pasaport)

Pasaport Kanununun 13. maddesine göre; “Diplomatik Pasaportlar, Dışişleri Bakanlığı ile yabancı memleketlerde Türkiye Cumhuriyeti Büyük Elçilik ve elçilikleri tarafından verilir.

Diplomatik pasaportlar, muvakkat görev veya seyahat için gidenlere görevlerinin veya seyahatlerinin mahiyetine göre, bir seyahate mahsus olmak üzere veya azamî iki sene için, daimî görevle gidenlere de azamî dört sene için muteber olmak üzere verilip icabında aynı müddetler için üç defa temdit olunur.

(Değişik 3. Fıkra: 3463-28.05.1988)

Diplomatik pasaportlar; Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerine, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi olmayan bakanlara, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi, Uyuşmazlık Mahkemesi, Sayıştay, Genel Kurmay birinci ve ikinci başkanlarına, Cumhuriyet Başsavcısına, orgenerallere, oramirallere, eski cumhurbaşkanlarına, yasama meclisleri eski başkanlarına, eski başbakanlar ve dışişleri eski bakanlarına, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterine, Başbakanlık ve bakanlık müsteşarları ile Diyanet İşleri Başkanına, Büyükelçilik unvanı taşıyan Başbakan baş müşavirleri ile Başbakan dışişleri danışmanlarına, Dışişleri Bakanlığı meslek mensuplarına, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği üst düzey görevlilerinden resmî bir görevle gönderilenlere, Türkiye Cumhuriyeti dış temsilcilikleri nezdinde memur edilen müşavirlere, ataşelere ve muavinlerine, Hükümet adına milletlerarası resmî müzakereler yapılması, mukavelelenmeler akdi için veya milletlerarası toplantılarla kongre ve konferanslara katılmak üzere gönderilenlere ve yabancı devletler veya milletlerarası teşekküller nezdinde daimî veya geçici görev yapmak üzere gönderilenlere, siyasi kuryelere verilir.

(Değişik 4. Fıkra: 2418-25.02.1981)

Diplomatik pasaport alabilecek durumda bulunan veya alan kimselerin sıfat veya vazifeleri devam ettiği müddetçe, eşlerine dahi diplomatik pasaport verilmesi veya bunların eşlerinin pasaportlarının refakat hanesine kayıt edilmesi mümkündür.

Diplomatik pasaport alan kimselerin sıfat ve vazifeleri devam ettiği müddetçe, yanlarında yaşayıp evli bulunmayan ve iş sahibi olmayan kız çocuklarına ve yine yanlarında yaşayıp reşit bulunmayan erkek çocuklarına dahi diplomatik pasaport verilir veya bunlar baba veya annelerinin pasaportlarının refakat hanesine kaydedilir. Diplomatik pasaportların refakat hanesine kayıtlı bulunanlar, pasaport sahibiyle birlikte seyahat etmedikleri takdirde o pasaportu kullanamazlar.

Diplomatik pasaportların, sahiplerinin veya varsa refakat hanesinde kayıtlı bulunanların birer kıta fotoğrafını ihtiva eylemeleri lâzımdır.

Diplomatik pasaportlar hiçbir harç veya resme tabi değildir”.

Bu konudaki uygulama şu şekildedir: Diplomatik pasaport, kanunda belirtilen üst düzey kişilere verilir. Diplomatik pasaport kırmızı renktedir. Bu pasaport, Türkiye’de Dışişleri Bakanlığı tarafından, yurt dışında Türkiye Büyükelçiliği tarafından verilir. Diplomatik pasaportun süresi iki yıl veya dört yıldır. Süresi dolan pasaport yenileme için gerekli işlemler tamamlandıktan sonra yenilenir. Yenileme işlemi aynı pasaport üzerinde üç defa yapılabilir.

Pasaporta yazılan yazılar, elektronik yazı makinesi ile yazılmakta, ilgilinin vesikalık fotoğrafı özel makine vasıtası ile kesilmekte, fotoğraf yapıştırılan sayfa ile bu sayfanın arka kısmı tek parçadan oluşan özel PVC ile kaplanmaktadır. Bir pasaportta iki adet soğuk ve iki adet ıslak mühür bulunmaktadır.

Diplomatik pasaport alabilecek durumda bulunanların eşlerine de aynı nevi pasaport verilir. Diplomatik pasaport alabilecek durumda bulunanların yanında yaşayıp, evli bulunmayan ve iş sahibi olmayan kız çocuklarıyla yine yanında yaşayıp reşit bulunmayan erkek çocuklarına da diplomatik pasaport verilir veya bunlar baba veya annelerinin pasaportlarının refakat hanesine kaydedilir. Refakat hanesine kayıtlı bulunanlar, pasaport sahibi ile seyahat etmedikleri takdirde o pasaportu kullanamazlar. Diplomatik pasaportta refakat hanesine kaydedilen çocuk için vesikalık fotoğraf yapıştırılma zorunluluğu vardır.

Erkek çocuk ergin olursa, kız çocuğu ise evlenirse veya iş sahibi artık baba veya annesinden dolayı diplomatik pasaport kullanamaz. Evlenmiş olan kız çocuğu daha sonra eşinden boşanırsa bu durumda yeniden baba veya annesinden dolayı diplomatik pasaport almaya hak kazanır.

2-Hususî Damgalı Pasaportlar (Yeşil Pasaport)

Pasaport Kanununun 14. maddesinin A bendine göre; “(Değişik: 3463–28.05.1988) Hususî Damgalı Pasaportlar;

(Değişik 1. Fıkra: KHK/378–22.08.1989) Türkiye Büyük Millet Meclisi eski üyeleri, eski bakanlar ile birinci, ikinci ve üçüncü derece kadrolarda bulunan veya bu kadrolar karşılık gösterilmek veya Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı ile ilgilendirilip emekli kesenekleri bu derecelerden kesilmek suretiyle sözleşmeli olarak çalıştırılan Devlet memurları ve diğer kamu görevlilerine; diplomatik pasaport verilmesini gerektiren vazifelerden başka herhangi bir resmi vazife ile veya kendi hesaplarına yabancı ülkelere gittik-

leri zaman verilir (EK cümle: 5411-19.10.2005/m. 168/G). Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Kurulu üyeleri için, Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı ile ilgilendirilme ve emekli keseneklerinin bu derecelerden kesilmesi şartı aranmaz.

Bunlardan emeklilik veya çekilme sebepleri ile vazifelerinden ayrılmış olanlara da bu nevi pasaport verilir.

(Değişik 3. Fıkra: 3868-03.03.1993) Büyükşehir¹¹, il ve ilçe ve belediye başkanlarına, görevleri süresince hususi damgalı pasaport verilir.

Hususî damgalı pasaport alabilecek durumda bulunanların eşlerine de aynı nevi pasaport verilir. Hususî damgalı pasaport almaya hakkı bulunduğu sırada vefat edenlerin dul eşlerine başkası ile evlenmemiş ise aynı neviden pasaport verilmesi mümkündür.

Bakınız. 21.12.1963 tarih ve 210 sayılı Değerli Kâğıtlar Kanunu.

Hususî damgalı pasaport alabilecek durumda bulunanların yanında yaşayıp, evli bulunmayan ve iş sahibi olmayan kız çocuklarıyla yine yanında yaşayıp reşit bulunmayan erkek çocuklarına da hususî damgalı pasaport verilir veya bunlar baba veya annelerinin pasaportlarının refakat hanesine kaydedilir. Refakat hanesine kayıtlı bulunanlar, pasaport sahibi ile seyahat etmedikleri takdirde o pasaportu kullanamazlar”.

5682 sayılı Pasaport Kanununun 14. maddesinde; saydığı görevlilerden, yalnızca emeklilik veya çekilme haklarını kullanarak vazifelerinden ayrılmış olanlara da hususi damgalı pasaport verileceği hükme bağlanmakta, emeklilik ve çekilme dışındaki ayrılmış olanlara, hususi damgalı pasaport verileceğine dair bir hüküm getirmedeği, buna göre emeklilik ve çekilme dışında devlet memurluğundan çıkarılanların, çeşitli nedenlerle görevden uzaklaştırılanların ve askeri personelden olumsuz sicilden dolayı ve yasal mercilerce re’sen meslekten çıkarılanların hususi damgalı pasaport isteklerinin yerine getirilmesine yasal imkân bulunmamaktadır¹².

11 Ayrıca ilk kademe belediye başkanlarına verilmektedir. İlk kademe belediye başkanları, Büyükşehir belediyesi hudutları içerisinde ilçe kurulmaksızın oluşturulan ve Büyükşehir belediyesi ile aynı yetki, imtiyaz ve sorumluklara sahip belediyeleri ifade eder.

12 “... Buna göre; ilgi (a) ve (b) yazımızda belirtildiği üzere 5682 sayılı Pasaport Kanununun 14. maddesinde belirtilen “emeklilik veya çekilme sebepleri ile vazifelerinden ayrılmış olanlar” dışındaki meslekten çıkarılma veya uzaklaştırılan ve askeri personelden sicilen (Y.A.Ş.) veya sicilen re’sen meslekten çıkarılanların hususi damgalı pasaport talebinin yerine getirilmemesi hususunda bilgi ve gereğini arz ve talep ederim. ...”. T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü’nün Erzincan Valiliğine göndermiş olduğu 11.11.1997 gün ve 236895 sayılı yazısından alınmıştır.

Bu konudaki uygulama şu şekildedir: Hususi damgalı pasaport, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan ve yurt dışına çıkmak isteyen kanunda belirtilen kişilere verilir. Hususi damgalı pasaport yeşil renktedir. Bu pasaport, 81 il ve 108 ilçe emniyet müdürlüğü pasaport şubesi tarafından verilir.

Bu pasaportu alabilmek için Pasaport Kanununun 17. maddesinin A bendinin 1. fıkrasına göre, usulüne uygun düzenlenmiş form dilekçe, yeterli sayıda fotoğraf, nüfus cüzdanının aslı ile mahallin Emniyet Müdürlüğüne bizzat müracaat etmeleri gerekmektedir. Söz konusu form ilgili kurum tarafından doldurulduktan sonra pasaport şubesinde imza sirküleri olan kişi tarafından imzalanır ve ilgili kurum tarafından mühürlenir, ilgili bu form ile birlikte dört adet vesikalık fotoğrafı ile birlikte ilgili pasaport şubesine müracaat etmelidir. İlgiliden pasaport defter bedeli olarak 75 Yeni Türk Lirası tahsil edilir. Ayrıca harç alınmaz. Pasaport almak isteyen kişinin pasaport almak için bizzat müracaat etmesi gerekmekte ve vekâlet kabul edilmemektedir. Eş ve çocukları için bizzat müracaat gerekmekte, ilgilinin müracaatı yeterli kabul edilmektedir. Vekâlet düzenlenen pasaportun pasaport şubesinden teslim alınması hususunda kabul edilmektedir.

Yurt dışına çıkış tahdidi yoksa ve hakkında yakalama emri bulunan kişilerden değilse, ilgili kişi adına pasaport düzenlenmektedir. Askerde olan kişiler için ayrıca firarda veya izin tecavüzü halinde olanlara da pasaport verilmemektedir. Belirtilen durumlar yoksa ve belgeler tam olarak ibraz edilmiş ise bir kişiye bir gün içinde pasaport verilebilmektedir.

Hususi damgalı pasaportun süresi dört yıldır. Süresi dolan pasaport yenileme için gerekli işlemler tamamlandıktan sonra yenilenir. Yenileme işlemi aynı pasaport üzerinde beş defa yapılabilir. Pasaportun üzerinde belirtilen sürenin dolmasına bir yıldan az süre kalmış ise ilgili kişi süre uzatımı talebinde bulunabilir. Talep üzerine süre uzatımı işlemi yapılır. Hususi damgalı pasaportlarda bir yıldan fazla süresi olanların pasaport süre uzatım talebi yerine getirilmez¹³.

Pasaporta yazılan yazılar, elektronik yazı makinesi ile yazılmakta, ilgilinin vesikalık fotoğrafı özel makine vasıtası ile kesilmekte, fotoğraf yapıştırılan sayfa ile bu sayfanın arka kısmı tek parçadan oluşan özel PVC ile kap-

13 “... Kanun maddesinden de anlaşılacağı üzere hususi damgalı pasaportun süresinin bitmesine bir yıldan fazla kalanların temdit işlemlerinin buldukları ülkenin Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçilik, Elçilik ve Konsolosluklarında yaptırabilecekleri veya yeni pasaport alabilmeleri mümkün olduğundan hususi damgalı pasaportların bir yıldan fazla süresi olan vatandaşlarımızın pasaport temdit işlemlerinin yerine getirilmemesini (menfi) rica ederim. ...”. T.C. Emniyet Genel Müdürlüğü’nün 81 İl Valiliğine (Emniyet Müdürlüğüne) göndermiş olduğu 10.08.2006 tarih ve 136782 sayılı yazıdan alınmıştır.

lanmaktadır. Bir pasaportta iki adet soğuk ve iki adet ıslak mühür bulunmaktadır. Bu pasaport 52 sayfadan ibarettir.

Pasaport Kanununda pasaportun yurt içinde mülki idare amiri yurt dışında konsolosluk tarafından verileceği belirtilmektedir. Oysa uygulamada illerde vali ilçelerde kaymakam bu yetkiyi emniyet müdürü veya emniyet müdür yardımcısı olan bir kişiye devretmektedirler. Dolayısıyla düzenlenen bu pasaportlar yetki verilen bu kişi tarafından mülki amir adına imzalanmaktadır.

Hususî damgalı pasaport alabilecek durumda bulunanların eşlerine de aynı nevi pasaport verilir. Hususî damgalı pasaport almaya hakkı bulunduğu sırada vefat edenlerin dul eşlerine başkası ile evlenmemiş ise aynı neviden pasaport verilmesi mümkündür.

Hususî damgalı pasaport alabilecek durumda bulunanların yanında yaşayıp, evli bulunmayan ve iş sahibi olmayan kız çocuklarıyla¹⁴ yine yanında yaşayıp 18 yaşını doldurmayan erkek çocuklarına da hususî damgalı pasaport verilir veya bunlar baba veya annelerinin pasaportlarının refakat hanesine kaydedilir. Bu durumda refakate kaydedilen çocuğun 18 yaşını dolduracağı tarih dikkate alınarak pasaport süresi buna göre kısıtlanır. Refakat hanesine kayıtlı bulunanlar, pasaport sahibi ile seyahat etmedikleri takdirde o pasaportu kullanamazlar. Hususi damgalı pasaportta refakat hanesine kaydedilen çocuk için vesikalık fotoğraf yaptırılma zorunluluğu vardır.

Erkek çocuk ergin olursa, kız çocuğu ise iş sahibi değilse evleninceye kadar hususi damgalı pasaport alabilir. Evlenirse artık baba veya annesinden dolayı hususi damgalı pasaport kullanamaz. Evlenmiş olan kız çocuğu daha sonra eşinden boşanırsa yanlarında yaşamak şartı ile bu durumda yeniden baba veya annesinden dolayı hususi damgalı pasaport almaya hak kazanır.

14 “... Buna göre ebeveynlerinin hakkından dolayı hususi damgalı pasaport talep eden kız çocuklarının, 5682 sayılı Pasaport Kanununun 14. maddesi gereğince sürdürülen incelemeler kapsamında iş sahibi olup olmadıklarına ilişkin yapılacak tahkikatlarda;
a- Hususi pasaport talep edenlerin müracaat tarihinde yukarıda maddeler halinde belirtilen hususlar çerçevesinde Sosyal Güvenlik Kurumlarıyla irtibatı olmamakla birlikte fiilen bir işte çalışıp çalışmadığının tespiti,
b- Sosyal Güvenlik kurumlarıyla herhangi bir irtibatı olmakla beraber bir işte çalışıp çalışmadığının yapılacak tahkikatla tespit edilmesi gerekmektedir.
Ebeveynleri hakkından yararlanarak hususi pasaport talep eden kız çocuklarının yanında yaşama, evli bulunmama ve iş sahibi olmama şartlarını taşımadıklarının tespiti halinde hususi damgalı pasaport talepleri yerine getirilmez veya beyan esas alınarak verilmiş olan hususi damgalı pasaportlar kendilerinden alınır, bu aşamada temin edilemeyen pasaportlar ise kullanılmasının önlenmesi amacıyla bilgisayara re’sen kayıp pasaport olarak kaydedilir. ...”. T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğünün 14.10.1998 gün ve 199 sayılı yazısından alınmıştır.

3-Hizmet Damgalı Pasaportlar (Gri Pasaport)

Pasaport Kanununun 14. maddesinin B bendine göre; “(Değişik: 2418-25.02.1981) Hizmet Damgalı Pasaportlar:

Bu Kanun gereğince kendilerine diplomatik veya hususi damgalı pasaport verilmesi mümkün olmayan kimselere, Hükümetçe, hususi idarelerce veya belediyelerce resmi vazife ile dış memleketlere gönderildiklerinde veya dış memleketlerde vazifeye alındıklarında verilir¹⁵.

Türkiye Cumhuriyetinin üyesi bulunduğu milletlerarası kuruluşlarda memur statüsünde çalışanlar ile Türk Hava Kurumu ve Türkiye Kızılay Cemiyetince görevlendirilenlere de aynı nevi pasaport verilir.

(Değişik 3. Fıkra: 3073-.07.11.1984)

Hizmet damgalı pasaport alabilecek durumda bulunanların eşlerine de aynı nev'i pasaport verilir. Pasaport sahibinin yanında yaşayıp, evli bulunmayan ve iş sahibi olmayan kız çocuklarıyla yine yanında yaşayıp reşit bulunmayan erkek çocuklarına da aynı nev'iden pasaport verilir veya bunlar baba veya annelerinin pasaportlarının refakat hanesine kaydedilir. Refakat hanesine kayıtlı bulunanlar, pasaport sahibi ile seyahat etmedikleri takdirde pasaportu kullanamazlar”.

Pasaport Kanununun 14. maddesinin C bendine göre; “(Değişik: 3073 – 07.11.1984) Hususi ve Hizmet Damgalı Pasaportlar:

Talep edenin mensup bulunduğu makamın yetkili amirinin başvurusu üzerine İçişleri Bakanlığınca verilir. Bu nev'i pasaportlar aynı şart dâhilinde İçişleri Bakanlığının muvafakati ve Dışişleri Bakanlığının vereceği talimat üzerine, Türkiye Cumhuriyeti büyükelçilik ve elçiliklerince de verilebilir. Yukarıdaki "A" ve "B" bentlerinde yazılı eşlere ve çocuklara hususi veya hizmet damgalı pasaport verilmesi veya çocukların refakat hanesine kaydı için de aynı yazılı başvuruya lüzum vardır. Emeklilik veya çekilme sebepleri ile vazifelerinden ayrılmış olanların hususi damgalı pasaport alabilmeleri için durumlarını gösteren belgelerle, doğrudan İçişleri Bakanlığına müracaat etmeleri lazımdır.

(Değişik 2. Fıkra: 3463–28.05.1988)

15 “... Buna göre hizmet damgalı pasaportlar Kanunda belirtilen kurum ve kuruluşlar tarafından görevli olarak yurt dışına gönderileceklere tanzim edilmektedir. Kanun hizmet damgalı pasaport alacaklar içinde bu görevlerinden emekli olanları öngörmemiştir. Bu nedenle ilgili (a) yazı ile gönderilen imza sirküleri ilgi (b) ve (c) yazılarında açıklandığı üzere halen görevde olan ve 5682 sayılı Kanun gereğince kendilerine diplomatik veya hususi damgalı pasaport verilmesi mümkün olmayan ve kurum personeline verilecek hizmet damgalı pasaport taleplerine esas alınacaktır. ...”. Emniyet Genel Müdürlüğünün Umum Valiliklerine gönderdiği 15.10.2003 tarih ve 17421 sayılı yazısından alınmıştır.

Hususî damgalı pasaportlar dört sene için; hizmet damgalı pasaportlar dört seneyi geçmemek üzere pasaport sahibinin görevinin müddetine göre tespit edilecek süre için geçerli olmak üzere tanzim edilir. Bu pasaportlardan süresi bitenlerin, bu bendin birinci fıkrasında yazılı başvuru, İçişleri Bakanlığının muvafakati ve Dışişleri Bakanlığının vereceği talimat üzerine Türkiye Cumhuriyeti büyükelçilik ve elçiliklerince de aynı müddetler için beşer defa uzatılması mümkündür.

Bu pasaportların sahiplerinin ve varsa refakat hanesine kayıtlı bulunanların birer fotoğraflarının pasaportlarına yapıştırılması lazımdır”.

Hususî damgalı pasaportlar İçişleri Bakanlığı tarafından verilmekte iken, 10.10.2003 tarihinden itibaren İl Emniyet Müdürlüklerince verilmeye başlanmıştır.

Bu konudaki uygulama şu şekildedir: Hizmet damgalı pasaport gri renktedir. Bu pasaport, 81 il ve 108 ilçe emniyet müdürlüğü pasaport şubesi tarafından verilir.

Bu pasaportu alabilmek için pasaport şubesine; 75 Yeni Türk Lirası pasaport defter bedeli, nüfus cüzdanının aslı, nüfus cüzdanının fotokopisi, T.C. vergi kimlik numarası, pasaport şubesi tarafından verilen matbu form ilgili kurum tarafından nüfus cüzdanına göre doldurulduktan ve pasaport şubesinde imza sirküleri olan kurum amiri tarafından mühürlenip imzalandıktan sonra bu form, üç adet vesikalık fotoğraf ile birlikte ilgili pasaport şubesine teslim edilmesi gerekir. Ayrıca harç alınmaz. Pasaport almak isteyen kişinin pasaport almak için bizzat müracaat etmesi gerekmekte ve vekâlet kabul edilmemektedir. Vekâlet düzenlenen pasaportun pasaport şubesinden teslim alınması hususunda kabul edilmektedir.

Yurt dışına çıkış tahdidi yoksa ve yakalama emri bulunan kişilerden değilse, ilgili kişi adına pasaport düzenlenmektedir. Belirtilen durumlar yoksa ve belgeler tam olarak ibraz edilmiş ise bir kişiye bir gün içinde (POLNET) yardımı ile pasaport verilebilmektedir.

Hizmet damgalı pasaportun süresi dört yıldır. Uygulamada kişinin yurt dışı görev süresi ile gidilecek olan ülkenin vize isteyip istememesi dikkate alınarak pasaport süresi tespit edilmektedir. Gideceği ülke tarafından vize isteniyorsa yurt dışı görev süresine on gün, gideceği ülke tarafından vize istenmiyorsa beş gün görev süresine eklenmektedir. Ayrıca her iki durumda da yol süresi olarak beş gün eklenmektedir. Genelgeye göre bazı ülkelere gidecek olan görevliler için görev süresinden çok daha uzun süreli pasaport

düzenlenmektedir¹⁶. Süresi dolan pasaport yenileme için gerekli işlemler tamamlandıktan sonra yenilenir. Yenileme işlemi aynı pasaport üzerinde beş defa yapılabilir. Talep üzerine yenileme işlemi yapılır.

Pasaporta yazılan yazılar, elektronik yazı makinesi ile yazılmakta, ilgili- nin vesikalık fotoğrafı özel makine vasıtası ile kesilmekte, fotoğraf yapıştırı- lan sayfa ile bu sayfanın arka kısmı tek parçadan oluşan özel PVC ile kap- lanmaktadır. Bir pasaportta iki adet soğuk ve iki adet ıslak mühür bulunmak- tadır. Bu pasaport 52 sayfadan ibarettir.

Pasaport Kanununda pasaportun yurt içinde mülki idare amiri yurt dışın- da konsolosluk tarafından verileceği belirtilmektedir. Oysa uygulamada il- lerde vali ilçelerde kaymakam bu yetkiyi emniyet müdürü veya emniyet müdür yardımcısı olan bir kişiye devretmektedirler. Dolayısıyla düzenlenen bu pasaportlar yetki verilen bu kişi tarafından mülki amir adına imzalanmak- tadır.

4-Umuma Mahsus Pasaport (Lacivert Pasaport)

a- Umuma Mahsus Şahsi Pasaport

Pasaport Kanununun 15. maddesine göre; “(Değişik: 3073 – 07.11.1984) Türk vatandaşlarının umuma mahsus münferit ve umuma mahsus müşterek pasaportları yurt içinde İçişleri Bakanlığınca veya İçişleri Bakanının verece- ği yetkiye göre valiliklerce, yabancı memleketlerde Türkiye Cumhuriyeti konsoloslukları tarafından verilir.

Pasaport sahibi talep ettiği takdirde reşit olmayan kız ve erkek çocukları pasaportun refakat hanesine kaydolunur.

Ancak refakat hanesine yazılı olanlar, adına pasaport verilmiş olan kişi- nin beraberinde bulunmadıkça söz konusu pasaportla seyahat edemezler.

16 “... Dışişleri Bakanlığınca hizmet damgalı pasaport geçerlilik süresini 6 aydan fazla talep eden veya bu bağlamda benzer şartlar arayan ülkelerin güncelleştirilmiş listesi ilgi (c ve d) sayılı yazıları ekinde alınmakla hizmet damgalı pasaport talep vatandaşlarımızın pasaport işlemlerinin, kurumlarınca talep edilmese dahi çizelgede belirtilen süreler dik- kate alınarak ilgili (a) da kayıtlı uygulama rehberinde belirtilen esaslar çerçevesinde ya- pılmasını ve herhangi bir aksaklığa meydan verilmemesini arz ve rica ederim. ...”. Ek Liste şu şekildedir: Svaziland 6 ay, Şili 6 ay, Singapur 6 ay, Sırbistan-Karadağ Kalış sü- resince geçerli pasaport, Slovakya 3 ay, Slovenya Kalış süresince geçerli, Sri Lanka 6 ay, Sudan 6 ay, Suriye 6 ay, Suudi Arabistan 6 ay, Tayland 6 ay, Tayvan 6 ay, Trinidad ve Tobaco 6 ay, Tunus 6 ay, Togo Vize süresince geçerli pasaport, Ukrayna 1 ay, Uruguay 6 ay, Ürdün 6 ay, Venezuela 6 ay, Vietnam 1 ay, Yeni Zelanda 1 ay, Yunanistan 3 ay hu- susi pasaport – 6 ay hizmet pasaportu, Zambiya 6 ay, Zimbabve 6 ay, Şeysteller Kalış sü- resince geçerli pasaporttur.
T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğünün 24 Temmuz 2006 gün ve 19032– 126615 sayılı yazısından alınmıştır.

Umuma mahsus münferit pasaportlar Kanunda yazılı istisnalar saklı kalmak kaydıyla en az 3 ay, en fazla 5 yıl geçerli olmak üzere düzenlenir.

(5. fıkra 03 Mart 1993 tarih ve 3868 sayılı Kanunun 2. maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır).

Askerlik hizmetini yapmak üzere memlekete celp edilenlerle, yabancı memleketlerde yoksul kalmış oldukları sabit olan Türk vatandaşlarının pasaportları Türkiye'ye dönüşlerini teminen bir ay süre ile uzatılır. Pasaportu olmayanlara bir ay süreli seyahat belgesi verilir”.

b- Umuma Mahsus Müşterek Pasaportlar

Pasaport Kanunu'nun 16. maddesine göre; “(Değişik: 3073 – 07.11.1984) Toplu bir halde yolculuk etmek isteyen ve en az 5 kişilik bir kabile teşkil eden Türk vatandaşlarına istedikleri takdirde umuma mahsus müşterek pasaport verilir.

Bu pasaportlar verildiği tarihten itibaren 3 ay, 6 ay ve 1 yıl muteber olmak üzere düzenlenir.

Bu pasaportlar umuma mahsus münferit pasaportlar gibi, kabileyi teşkil edenlerin fotoğraflarını havi bir listenin ilâvesi suretiyle tanzim olunur.

Bu pasaportla seyahat halinde kafileden ayrılanlar ayrıca pasaport almaya mecburdurlar.

(Harca ilişkin hükümler 25.02.1952 tarih ve 5887 sayılı Kanunun 126. maddesiyle kaldırılmıştır).

Seyahatleri Türkiye için kültürel, ticari veya sosyal bir menfaat temin edecek mahiyette bulunduğu sabit olanlarla Millî Eğitim Bakanlığının müsadeseyle ilmî tetkiklerde bulunmak veya yabancı memleketlerde yapılacak spor teması ve müsabakalarına iştirak etmek üzere kabile halinde gezi yapacak öğretmen, öğrenci ve sporculara verilecek pasaportlar hiçbir harca tabi değildir”.

c- Umuma Mahsus Pasaportların Alınması İçin Şartlar

Pasaport Kanununun 17. maddesinin (A) bendine göre; “(Değişik: 3073 – 07.11.1984) Umuma mahsus münferit veya müşterek pasaport almak isteyen kimseleri usulüne uygun düzenlenmiş form dilekçe, (Ek ibare: 4358 – 02.04.1998) “vergi kimlik numarasını gösteren bir belge” yeterli sayıda fotoğraf ve nüfus hüviyet cüzdanlarının aslı ile mahallin emniyet müdürlüğüne müracaat etmeleri lazımdır.

Yabancı memleketlerde kayıtlı buldukları konsolosluga müracaat edenlere konsolosluk kütüğündeki kayıtları esas tutularak pasaport verilir. Başka bir konsolosluga müracaat edenlerin tâbiyet ilmühaberi veya eski pasaportlarından başka nüfuz tezkerelerini de ibraz etmemeleri halinde bu

konsolosluk pasaportun itasını gerekli göreceği tahkikatın icrasına talik edebilir.

B) (03 Mart 1993 tarih ve 3868 sayılı Kanununun 2. maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır).

C) Reşit olmayanların ve mahcurların yalnız seyahat etmek üzere pasaport alabilmeleri için kanuni mümessillerinin muvafakatlerini havi resmi bir makamdan tasdikli vesika ibraz eylemeleri lâzımdır.

D) (07 Kasım 1984 tarih ve 3073 sayılı Kanununun 7. maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır)”.

d- Bu konulardaki uygulama şu şekildedir

Umuma mahsus pasaport, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan ve yurt dışına çıkmak isteyen kişilere verilir. Umuma mahsus damgalı pasaport lacivert renktedir¹⁷. Bu pasaport, 81 il ve 108 ilçe emniyet müdürlüğü pasaport şubesi tarafından verilir.

Bu pasaportu alabilmek için pasaport şubesine; 75 Yeni Türk Lirası pasaport defter bedeli, nüfus cüzdanının aslı, nüfus cüzdanının fotokopisi, vergi kimlik numarası, pasaport şubesi tarafından verilen matbu form nüfus cüzdanına göre doldurulduktan sonra imzalanan bu form, dört adet fotoğraf ve vergi dairesine yatırılan pasaport harcı ile ilgili makbuzu ibraz etmek zorundadır. Pasaport almak isteyen kişinin pasaport almak için bizzat müracaat etmesi gerekmekte ve vekâlet kabul edilmemektedir¹⁸. Vekâlet düzenlenen pasaportun pasaport şubesinden teslim alınması hususunda kabul edilmektedir¹⁹.

Pasaport harcı pasaportun süresine göre değişiklik gösterir. Pasaport harcı vergi dairesine yatırılır. 2007 yılı için üç ay veya altı ay süreli pasaportlar

17 Umuma mahsus pasaportların ICAO (Uluslar arası Sivil Havacılık Örgütü) standartlarına göre tüm Dünyada kullanıldığı gibi bordo renkli olarak düzenlenmesi uygun olur.

18 “... Bilindiği gibi umuma mahsus münferit veya müşterek pasaport talep eden vatandaşlarımızın 5682 sayılı Pasaport Kanununun 17. maddesinin (a) bendinin birinci fıkrası gereğince, usulüne uygun düzenlenmiş form dilekçe, yeterli sayıda fotoğraf (4 adet) ve nüfus hüviyet cüzdanlarının aslı ile birlikte Emniyet müdürlüğüne müracaat etmeleri gerekmektedir. ...”. T.C. Emniyet Genel Müdürlüğünün 14.04.1997 gün ve 5323 sayılı yazısından alınmıştır.

19 “... Ancak, 5682 sayılı Pasaport Kanununda vatandaşlarımızın tanzim edilen pasaportlarını bizzat kendilerinin almalarını zorunlu kılan bir hüküm bulunmadığından, 1512 sayılı Noterlik Kanunu ve 743 sayılı Türk Medeni Kanunu gereğince; pasaport alınmasında kanuni engeli bulunmayan vatandaşlarımızın teslimine hazır olan pasaportlarının kendilerine veya “Kanuni vekillerine” teslim edilmesinde hukuki bir engel bulunmamaktadır. ...”. T.C. İçişleri bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğünün 18.09.1997 gün ve 196928 sayılı yazısından alınmıştır.

için 95,60 Yeni Türk Lirası; 1 yıl süreli pasaportlar için 136,50 Yeni Türk Lirası; iki yıl süreli pasaportlar için 230,30 Yeni Türk Lirası; üç yıl süreli pasaportlar için 329,30 Yeni Türk Lirası, dört ve beş yıl süreli pasaportlar için 466,70 Yeni Türk Lirasının vergi dairesi veznesine yatırılmış olması gerekir.

Yukarıda belirtilen belgeleri noksatsız olarak ibraz eden kişiye pasaport verilebilmesi için yurt dışı çıkış yasağının olmaması gerekir. Ayrıca Emniyet Genel Müdürlüğü Genel Bilgi Toplama Merkezi bünyesinde tutulan genel bilgi toplama servisinden aranan kişilerden olup olmadığı hususu araştırıldıktan sonra ilgiliye pasaport verilir.

Pasaport Kanununun 22. maddesinin birinci fıkrasına göre; “Yurt dışına çıkmaları; mahkemelerce yasaklananlara, memlekette ayrılmalarda genel güvenlik bakımından mahzur bulunduğu İçişleri Bakanlığınca tespit edilenlere, vergiden borçlu olduğu pasaport vermeye yetkili makamlara bildirilenlere pasaport veya seyahat vesikası verilmez”.

Bir kişinin yurt dışına çıkış tahdidi, mahkemeler tarafından verilen yurt dışına çıkış yasağı yazısına istinaden, vergi borcuna istinaden vergi daireleri tarafından gönderilen yurt dışına çıkış yasağı yazısına istinaden, İç İşleri Bakanlığı tarafından gönderilen memlekette ayrılmalarda genel güvenlik bakımından mahzur olduğundan dolayı yurt dışına çıkış yasağı yazısına istinaden, kamu ve özel bankaların alacaklarına ilişkin gönderilen yurt dışına çıkış yasağı yazısına istinaden konulur ve tahdit konulmasına karar veren makamdan gelen yazıya istinaden kaldırılır²⁰.

Vergi borcuna istinaden yurt dışına çıkış yasağı konulabilmesi için 2007 yılı için vergi borcu miktarının 25.000 Yeni Türk Lirası ve daha fazla olması gerekir. Ayrıca kamu bankalarının (Halk Bankası ve Ziraat Bankası) yurt dışına çıkış yasağı konulabilmesi için bankaya olan borç açısından ilgilinin temerrüde düşmüş ve borç miktarının ise 25.000 Yeni Türk Lirası ve daha fazla olması gerekir. Kişinin malvarlığına ilişkin olan sebeplerle tem hak ve hürriyetlerden biri olan seyahat hakkının kısıtlanmasının Anayasaya aykırı olduğu belirtilmektedir²¹.

Olağanüstü durumlarda Bakanlar Kurulu, harp tehlikesi veya memleket güvenliğine veya sağlık durumuna dokunan diğer olağanüstü haller dolayısıyla Türk vatandaşlarının yabancı memleketlere gitmelerini kısmen veya

²⁰ Yurt dışına çıkış tahdidi ile ilgili yargı içtihatları için bakınız. DOĞAN Vahit/ODABAŞI Hasan, Yargı Kararları Işığında Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku, Ankara 2004, s. 309-387.

²¹ GÖĞER ERDOĞAN, Pasaport Hukuku, Ankara 1973, s. 192.

tamamen men edebileceği gibi, siyasî ve ekonomik mülahazalarla sadece belli ülkeler için geçerli pasaport düzenlenmesine de karar verebilir²².

Yurt dışına çıkış tahdidi yoksa ve ilgili makamlarca yakalanması istenen kişilerden değilse²³, ilgili kişi adına pasaport düzenlenmektedir. Askerde olan kişiler için ayrıca firarda veya izin tecavüzü halinde olanlara da pasaport verilmemektedir. Belirtilen sakıncalı durumlar yoksa ve belgeler tam olarak ibraz edilmiş ise bir kişiye bir gün içinde pasaport verilebilmektedir. Bu Pol-Net (Polis Bilgisayar Ağı) sayesinde olmaktadır.

Pasaporta yazılan yazılar, elektronik yazı makinesi ile yazılmakta, ilgili-nin vesikalık fotoğrafı özel makine vasıtası ile kesilmekte, fotoğraf yapıştırılan sayfa ile bu sayfanın arka kısmı tek parçadan oluşan özel PVC ile kaplanmaktadır. Bir pasaportta iki adet soğuk ve iki adet ıslak mühür bulunmaktadır. Bu pasaport 60 sayfadan ibarettir.

Pasaport Kanununda pasaportun yurt içinde mülki idare amiri yurt dışın-da konsolosluk tarafından verileceği belirtilmektedir. Oysa uygulamada il-

22 Pasaport Kanununun 23. maddesine göre; “Bakanlar Kurulu, harp tehlikesi veya memleket güvenliğine veya sağlık durumuna dokunan diğer olağanüstü haller dolayısıyla Türk vatandaşlarının yabancı memleketlere gitmelerini kısmen veya tamamen men edebileceği gibi, siyasî ve ekonomik mülahazalarla sadece belli ülkeler için geçerli pasaport düzenlenmesine de karar verebilir.

Harp tehlikesi, yabancı memleketlerde zuhur edebilecek dâhili karışıklıklar veya salgın hastalıklar sebebiyle veya siyasi veya ekonomik nedenlerle dış memleketlerdeki pasaport vermeye yetkili Türkiye Cumhuriyeti makamları, Dışişleri Bakanlığının talimatı veya muvafakati ile Türk vatandaşlarına verecekleri pasaportları, yalnız belli memleketlere gitmek için muteber olmak üzere tanzim edebilirler.

Yabancı memleketlerde bulunan Türk vatandaşlarından Türkiye'de haklarında bu cürümden dolayı kovuşturma yapılanlarla, Türk mahkemelerince mahkûm edilmiş bulunanların, Adalet Bakanlığının talebi üzerine veya muvafakatiyle Dışişleri Bakanlığınca verilecek talimata dayanılarak yabancı memleketlerdeki pasaport vermeye yetkili Türkiye Cumhuriyeti makamlarınca pasaportları iptal edilir ve yalnız Türkiye'ye dönmeleri için ve verilmiş tarihinden itibaren en fazla bir ay içinde sahibi tarafından bulunduğu memleketten ve bilahare geçeceği memleketlerden ayrılmak suretiyle kullanılmak şartıyla seyahat belgesi verilir”.

23 Interpol, uluslararası alanda aranan ve yakalanması istenen kişilerle ilgili bültenler çıkarılmaktadır. Kırmızı bülten: Bir hükümlü veya sanığın iadesi maksadı ile görüldüğü yerde tutuklanması için yayınlanan bültendir. Kişisel bilgiler yanında hakkında çıkarılan tevkif müzekkeresi ve işlenen suçla ilgili bilgileri ihtiva eder. Mavi Bülten: Bir uluslararası suçlunun bulunduğu yeri belirlemek maksadı ile hazırlanan bültendir. Yeşil Bülten: Daha önceden birçok sabıkası bulunan uluslararası bir suçlu ile ilgili bilgiler vererek bulunduğu ülkeleri sabıkalı olan kişinin hareketlerinin kontrol altına alınması yönünde uyarım maksadı ile hazırlanan bültendir. Sarı Bülten: Kayıp çocuk ve yetişkin şahısların bulunabilmesi amacı ile çıkarılan bültendir. Siyah Bülten: Kimliği tespit edilemeyen cesetlerin teşhisini temin maksadı ile hazırlanan ve çıkarılan bültendir.

lerde vali ilçelerde kaymakam bu yetkiyi emniyet müdürü veya emniyet müdür yardımcısı olan bir kişiye devretmektedirler. Dolayısıyla düzenlenen bu pasaportlar yetki verilen bu kişi tarafından mülki amir adına imzalanmaktadır.

Onsekiz yaşından küçük çocuklar baba veya annelerinin talepleri halinde baba veya annelerinin refakatine kaydedilir. Çocuğun babanın pasaportuna refakate kaydedilebilmesi için annenin, annenin pasaportuna refakate kaydedilebilmesi için babanın muvafakatine ihtiyaç vardır. Muvafakat, pasaportu düzenleyen pasaport şubesi veya noter huzurunda, yurt dışında konsolosluk veya yabancı ülke noteri tarafından düzenlenen bir belge ile verilir. Refakate kaydedilecek olan çocuk 0-7 yaş arasında ise harç alınmaz. 8-18 yaş arasında ise refakate kaydolsa bile harç alınır²⁴. Çocuklar için ayrı pasaport alınacaksa çocukların yaşları ne olursa olsun harç alınır. Çocuk 0-15 yaş arasında ise; pasaporta fotoğraf yaptırmak ihtiyari olup, 16-18 yaş arasındaki çocuk için fotoğraf yaptırmak zorunludur²⁵.

5- Yabancılara Mahsus Pasaportlar

Pasaport Kanununun 18. maddesine göre; “Tâbiyetsiz bulunan veya tâbiyet durumlarının muntazam bulunmaması hasebiyle ikamet ve seyahatleri bakımından fiilen tâbiyetsizlere tatbik edilen muamelelere tabi tutulmasında İçişleri Bakanlığınca zaruret görülen kimselere icabında mezkûr Bakanlığın alacağı kararla "yabancılara mahsus" damgasını taşıyan ve Türk vatandaşlığını iktisap bakımından herhangi bir manayı veya hâmilî lehine herhangi bir hak iktisabını tazammun etmeyen bir pasaport verilir.

24 “... Konu ile ilgili olarak alınan ilgi (A) yazıda, harçların idarece yapılan hizmetler karşılığında peşin alınan para anlamına geldiği ve harcı doğuran olay idarece bir hizmetin yapılması olduğuna göre, harç uygulamasında, hizmetin yapıldığı sırada yürürlükteki harç hükümleri ile harcı doğuran olayın mahiyetinin esas olduğu, bu itibarla 7 yaşından küçük çocukların refakate kaydedilmesi işlemi sırasında işlemin yapıldığı anda bulunan yaşın dikkate alınması gerektiği ki müddetler için harç tahsil edilmesine imkân bulunmadığı bildirilmiştir. ...”. T.C. Emniyet Genel Müdürlüğünün Bütün Valilikleri göndermiş olduğu 05.11.1996 tarih ve 17780 – 500 sayılı yazısından alınmıştır.

25 “... Ebeveyni tarafından pasaport refakatine kaydedilmesi talep edilen, müracaat tarihi itibarıyla 15 yaşını doldurmamış olan çocuklar için; a- Fotoğraf istenmeyecektir. b- Fotoğraf pasaportun refakat hanesine yapıştırılmayacaktır. c- Müracaat veya pasaport teslim işlemlerinde, pasaport vermeye yetkili makamlar tarafından görülmesi için belirtilen yaşın altındaki çocukların getirilmesi istenmeyecektir. ...”. T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından Erzincan Valiliğine gönderilen 22.11.1999 gün ve 259520 sayılı yazıdan alınmıştır.

Bu pasaport iki nevidir:

A) Türkiye'ye yalnız bir giriş veya Türkiye'den yalnız bir çıkış için muteber olan pasaportlar.

Giriş için verildiği takdirde Türkiye'ye girişin vukuu; Türkiye'den çıkış için verildiği takdirde de üzerindeki şerhte tasrih edilen memlekete vusul üzerine muteberliği nihayet bulacak olan bu pasaportların sahipleri tarafından itası tarihinden itibaren bir ay içinde bulunduğu memleketi terk etmek suretiyle kullanılması şarttır. Aksi takdirde yenilenmesi gerekir.

B) (Değişik 1. Fıkra: 3073 – 07.11.1984)) Bir gidiş ve geliş için verilen pasaportlar İçişleri Bakanlığının takdirine göre 3 ay, 6 ay, 1 yıl veya 2 yıl muteber olmak üzere tanzim edilir.

Her iki nevden pasaportlar, İçişleri Bakanlığı ve yabancı memleketlerde, İçişleri Bakanlığının talebi veya tasvibi üzerine Dışişleri Bakanlığınca verilecek talimata istinaden, Türkiye Cumhuriyeti konsolosluk makamları tarafından verilir.

Yukarıdaki (A) fıkrasında yazılı nevden pasaportların yürürlüğünü kaybetmesi tarihinden itibaren iki ay geçmiş ise bunların yenilenmesi işlemi İçişleri Bakanlığının kararına bağlıdır.

Pasaport sahibinin tâbiyet bakımından aynı durumda bulunup reşit olmayan ve iş sahibi bulunmayan kız veya erkek çocuklarının o pasaportun refakat hanesine kaydı caizdir. Kocasıyla tâbiyet bakımından aynı durumda bulunan karısı hakkında da aynı işlem yapılabilir.

Refakat hanesinde kayıtlı olanlar, pasaport sahibiyle seyahat etmedikleri takdirde o pasaportu kullanamazlar.

Bu pasaportların, sahiplerinin ve varsa refakat hanesinde kayıtlı olanların birer kıta fotoğraflarını ihtiva eylemesi lâzımdır.

(Harca ilişkin hükümler 25 Şubat 1952 tarih ve 5887 sayılı Kanununun 126. maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır)".

Bu konudaki uygulama şu şekildedir: Yabancılara mahsus pasaport, lacivert renktedir. Bu pasaport, yurt içinde İçişleri Bakanlığının talimatına göre 81 il ve 108 ilçe emniyet müdürlüğü pasaport şubesi tarafından, yurt dışında Dışişleri Bakanlığının talimatı üzerine Türkiye Cumhuriyeti konsoloslugu tarafından verilir.

Pasaporta yazılan yazılar, elektronik yazı makinesi ile yazılmakta, ilgili vesikalık fotoğrafı özel makine vasıtası ile kesilmekte, fotoğraf yapıştırılan sayfa ile bu sayfanın arka kısmı tek parçadan oluşan özel PVC ile kaplanmaktadır. Bir pasaportta iki adet soğuk ve iki adet ıslak mühür bulunmaktadır. Bu pasaport 60 sayfadan ibarettir.

Vatansız olan veya vatandaşlık durumu muntazam olmaması yüzünden ikamet ve seyahatleri bakımından fiilen vatansız gibi işleme tabi tutulan kişilere zaruret halinde İçişleri Bakanlığı, yurt dışında ise verilen talimata göre Türkiye Cumhuriyeti konsoloslugu tarafından yabancılara mahsus damgasını taşıyan bir pasaport verilir. Bu pasaport lacivert renktedir. Pasaportun milliyet kısmı boş bırakılmakta bu kısma yabancılara mahsustur kaydı düşülmektedir.

Uygulamada (A) nevinden pasaport, vatansızlara veya vatandaşlık durumu muntazam olmayanlara verilmektedir. Bu pasaport Türkiye'ye bir defaya mahsus giriş veya Türkiye'den bir defaya mahsus olmak üzere çıkış imkânı verir.

(B) nevinden pasaport ise, vatansızlara, vatandaşlık durumu muntazam olmayanlara, Türkiye'ye göçmen olarak gelmiş olup, vatandaşlığa alınmadan önce yurt dışına çıkmak isteyenlere ve doğuştan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşı olup da başka bir devletin vatandaşı olmayan kişilere verilir²⁶. Bu pasaport Türkiye'den bir defa çıkış ve Türkiye'ye bir defa giriş imkânı verir.

III- SONUÇ

Pasaport Kanununda yapılacak değişiklik ile daha güvenli uluslararası standartlara uygun²⁷, cipli (elektronik olarak okunabilen) ve renk uyumu olan (örneğin Hong-Kong gibi ülkeler tarafından kullanılmaya başlanılan umuma mahsus pasaportların bordo renkte olması) pasaportlar hazırlanması için yasal düzenleme yapılmalıdır. Bu şekilde hazırlanacak olan pasaportların hem taklit edilmesi zorlaşacak hem de uluslararası kullanımda kullanıcılara kolaylık sağlanmış olacaktır. Ayrıca yapılacak yasal düzenlemelerde Avrupa Birliğinin bu konudaki mevzuatı dikkate alınmalıdır. Bu durum Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki uyumu hızlandıracaktır. Bu konuda önemli bir adım daha atılmış olacaktır.

²⁶ ÇİÇEKLİ Bülent, *Yabancılar ve Polis*, Ankara 2003, s. 37.

²⁷ Pasaportlar konusunda uluslar arası standartlar ICAO (Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü) tarafından belirlenmektedir.